

Дело C-109/20

Преюдициално запитване

Дата на постъпване в съда:

27 февруари 2020 г.

Запитваща юрисдикция:

Högsta domstolen (Швеция)

Дата на акта за преюдициално запитване:

4 февруари 2020 г.

Жалбоподател пред запитващата юрисдикция и ответник пред арбитражния съд :

Република Полша

Ответник пред запитващата юрисдикция и ищец пред арбитражния съд:

PL Holdings S.à.r.l.

[...]

СТРАНИ

Жалбоподател пред запитващата юрисдикция и ответник пред арбитражния съд:

Република Полша

Ministerstwo Finansów (Министерство на финансите)

[...] Варшава

Полша

[...] Стокхолм

[ориг. 2]

[...]

Ответник пред запитващата юрисдикция и ищец пред арбитражния съд:

PL Holdings S.à.r.l.

[...] Gothenberg

[...]

ПРЕДМЕТ

Недействителност и др. на арбитражните решения, постановени на 28 юни 2017 г. и 28 септември 2017 г. [...]

[ориг. 3]

Högsta domstolen (Върховен съд, Швеция) постановява следното

ОПРЕДЕЛЕНИЕ

Högsta domstolen (Върховен съд) решава да отправи преюдициално запитване до Съда на Европейския съюз в съответствие с **приложение А** към настоящия протокол.

[...]

Обявено на 4 февруари 2020 г.

[...]

[ориг. 4]

ПРИЛОЖЕНИЕ А [...]

ПРОТОКОЛ [...]

ПРЕЮДИЦИАЛНО ЗАПИТВАНЕ

Обстоятелства по спора

Относно разглеждания инвестиционен договор

1. На 19 май 1987 г. Полша, от една страна, и Люксембург и Белгия, от друга страна, сключват договор за насърчаване на инвестициите (наричан по-нататък „инвестиционният договор“). Той влиза в сила на 2 август 1991 г.
2. Член 9 [от договора] предвижда следните правила за уреждане на спорове.

„1. а) При спорове между една от договарящите страни и инвеститор от друга договаряща страна инвеститорът изпраща на съответната договаряща страна писмено уведомление, придружено от подробно становище.

б) По смисъла на този член понятието „спорове“ означава спорове, свързани с отчуждаване, национализация или всякакви други мерки, които имат подобни последици върху инвестициите, включително обявяването на инвестиция за публичната собственост, поставянето ѝ под публичен надзор, както и всяко друго лишаване или ограничаване на вещните права чрез държавни мерки, които могат да имат последици, сходни с тези на отчуждаването.

в) Доколкото е възможно, тези спорове се уреждат по взаимно съгласие между заинтересованите страни.

2. Ако спорът не може да бъде решен в срок от шест месеца, считано от датата на писменото уведомление по параграф 1, той следва да бъде отнесен [ориг. 5] за решаване от арбитраж пред някой от посочените по-долу органи по избор на инвеститора:

а) Арбитражния институт към Търговската камара в Стокхолм;

[...]

5. Арбитражният орган се произнася въз основа на:

- националното право на договарящата страна, която участва в спора, и на чиято територия се намира инвестицията, включително принципите за уреждане на правни спорове;
- разпоредбите на този договор;
- разпоредбите на всяко специално споразумение относно субекта, направил инвестицията;
- общоприетите норми и принципи на международното право.

6. Арбитражните решения са окончателни и задължителни за страните по спора. Всяка договаряща страна предприема мерки за изпълнение на решенията съгласно националното си право“.

3. От гореизложеното е видно, че произтичащите от договора спорове се решават от арбитражен съд, като се прилага по-специално правото на държавата, която е страна по спора и в която е извършена инвестицията. Решенията на арбитражния съд са окончателни.

Факти около спора

4. PL Holdings S.à.r.l. (PL Holdings) е дружество с ограничена отговорност, регистрирано в Люксембург и подчинено на люксембургското право.
5. Между 2010 г. и 2013 г. PL Holdings придобива дял от капитала на две полски банки, които се сливат през 2013 г. В крайна сметка PL Holdings притежава повече от 99 % от капитала на новата банка. [ориг. 6]
6. През юли 2013 г. Komisja Nadzoru Finansowego — органът, който съгласно полското право отговаря за надзора на банките и кредитните институции в Полша — решава да отнеме правата на глас на PL Holdings в тази банка и разпорежда тяхната продажба.

Арбитражно производство между PL Holdings и Полша

7. PL Holdings завежда арбитражно дело срещу Полша в Стокхолм съгласно арбитражния правилник на Арбитражния институт към Търговската камара в Стокхолм (наричан по-нататък „SCC“). Между страните няма спор, че се прилага правилникът от 2010 г. (SCC от 2010 г.).
8. В официално уведомително писмо, изпратено до Арбитражния институт на 28 ноември 2014 г., PL Holdings твърди, че с приетото от Komisja Nadzoru Finansowego решение да отмени правата на глас, с които разполага PL Holdings поради дяловото си участие в капитала на банката, и да разпорежи продажбата му, Полша е нарушила инвестиционния договор. PL Holdings иска от нея обезщетение за вреди, като се позовава на член 9 от инвестиционния договор, за да обоснове наличието на компетентност на арбитражния съд. Полша отговаря на това официално уведомително писмо на 30 ноември 2014 г.
9. На 7 август 2015 г. PL Holdings предявява иск. В писмената си защита, представена на 13 ноември 2015 г., Полша изтъква, че PL Holdings не може да се счита за инвеститор по смисъла на инвестиционния договор и че следователно арбитражният съд не е компетентен да разгледа спора.
10. С писмено становище от 27 май 2016 г. Полша оспорва действителността на арбитражното споразумение с мотива, че инвестиционният договор не съответства на правото на Съюза. PL Holdings иска възражението на Полша да бъде отхвърлено като просрочено.
11. Арбитражният съд взема отношение по възражението на Полша в отделно арбитражно решение от 28 юни 2017 г. Той приема, че е компетентен. В същото решение този съд постановява, че Полша е нарушила инвестиционния договор [ориг. 7], като е разпоредила да се продаде притежаваното от PL Holdings дялово участие в полската банка. Следователно PL Holdings има право на обезщетение за вреди.

12. На 28 септември 2017 г. арбитражният съд постановява окончателно решение по това арбитражно производство. Арбитражното решение осъжда Полша да заплати на PL Holdings сумата от 653 639 384 полски злоти (около 150 милиона евро), заедно с лихвите, както и направените от него съдебни разноски, свързани с арбитражното производство.

Производство пред Hovrätten (Апелативен съд)

Въведение

13. На 28 септември 2017 г. Полша предявява искове срещу PL Holdings както по отношение на специалното арбитражно решение, така и на окончателното решение. Hovrätten (Апелативен съд) решава да разгледа исковите заедно.
14. В релевантната за настоящото производство част, Полша иска от Hovrätten (Апелативен съд) главно да обяви за недействително както специалното арбитражно решение, така и окончателното решение, а при условията на евентуалност — да отмени арбитражното решение.
15. PL Holding оспорва иска на Полша.

Искът на Полша пред Hovrätten (Апелативен съд)

16. Арбитражните решения се отнасят до спор между инвеститор и държава членка в контекста на инвестиционен договор, сключен между две държави членки. Членове 267 и 344 от Договора за функционирането на Европейския съюз (ДФЕС) не допускат предвиденото в член 9 от договора правило, съгласно което при спор относно инвестиции в Полша люксембургски инвеститор може да предяви иск срещу Полша пред арбитражен съд, чиято компетентност е задължителна за тази държава членка.
17. Член 9 от инвестиционния договор противоречи на основополагащите принципи на правния ред на Съюза. Тази разпоредба накърнява автономността, ефективността и еднаквото прилагане на правото на Съюза. Следователно член 9 е недействителен. [ориг. 8]
18. Тази недействителност означава, че споровете между инвеститор и държава членка, свързани с инвестиционен договор между две държави членки, не могат да бъдат решавани от арбитри. Арбитражните решения, постановени въз основа на такава разпоредба, са в явно противоречие с правния ред. Поради това такива решения са недействителни на основание член 33, първа алинея, точки 1 и 2 от lagen (1999:116) om skiljeförfarande (skiljeförfarandelagen; Законът за арбитражните производства, наричан по-нататък „SFL“).
19. Член 9 от инвестиционния договор също не може да обоснове компетентността на арбитражния съд. Следователно между PL Holdings и

Полша няма валидно арбитражно споразумение. Недействителността е пряка последица от правото на Съюза и трябва да се разгледа от съда служебно.

20. Освен това в срока, предвиден в член 34, втора алинея от SFL, Полша оспорва компетентността на арбитражния съд като изтъква недействителност на член 9 от договора.
21. Ако прилагането на член 34, втора алинея от SFL води до недопустимост на направеното от Полша възражение за липса на компетентност, тази разпоредба следва да не се прилага, тъй като би накърнила ефективното действие на правото на Съюза.
22. Полша не се е отказала от правото си да оспорва този въпрос. Освен това не можело да се счита, че нейното поведение след образуването на арбитражно производство от PL Holding е създадо ново арбитражно споразумение или може да доведе до арбитраж между страните на друго основание.
23. Принципът на пропорционалност, на който се позовава PL Holding, не е приложим към фактите по делото.

Изтъкнатите от PL Holding правни основания

24. Въпросите, решени от арбитражния съд, са дали Полша е нарушила инвестиционния договор, дали PL Holding има право на обезщетение за вреди вследствие на това нарушение и ако това е така – какъв е неговият размер. Това са въпроси, по които страните имат контрол и могат да постигнат споразумение. Следователно тези въпроси могат да бъдат решени от арбитражен съд. [ориг. 9]
25. Арбитражният съд не е разглеждал въпроси, по които страните не могат да постигнат споразумение. Изтъкнатите от Полша обстоятелства не означават, че арбитражните решения или начина, по който са постановени, не съответстват на правния ред. Следователно арбитражните решения не трябва да се обявяват за недействителни съгласно член 33, първа алинея, точки 1 и 2 от SFL.
26. Член 9 от инвестиционния договор е надлежно предложение на арбитраж, което PL Holdings е приело с искането си за провеждане на арбитражно производство.
27. Във всеки случай Полша оспорва действителността на арбитражното споразумение извън срока. Възражението трябва да бъде разгледано в рамките на член 34, втора алинея от SFL и SCC от 2010 г. Въпросът дали арбитражното споразумение противоречи на Договорите не е въпрос, който съдът следва да разглежда служебно.
28. Дори и предложението за арбитраж, формулирано от Република Полша в член 9 от инвестиционния договор, да е недействително, все пак съществува

обвързващо арбитражно споразумение, произтичащо от обстоятелството, че поведението на страните е в съответствие с принципите на търговския арбитраж. Започвайки арбитражно производство, PL Holdings е предложило на Полша да уредят спора между страните при същите условия като предвидените в член 9 от инвестиционния договор. Чрез своите конклюдентни действия или чрез своето бездействие Полша е приела предложението на PL Holding.

29. Нито арбитражните решения, т.е. тяхното материално съдържание или начина им на постановяване, нито предвидените в член 34, втора алинея от SFL преклузивни срокове възпрепятстват пълното действие и еднаквото прилагане на правото на Съюза. Арбитражните решения не засягат и автономията на правото на Съюза.
30. За PL Holding ефектът от обезсилването или отмяната на арбитражните решения би бил непропорционален в сравнение с това, което биха постигнали тези мерки. Следователно подобен подход би бил в противоречие с принципа на пропорционалност в правото на Съюза. [ориг. 10]

Преценката на Hovrätten (Апелативен съд)

31. Hovrätten (Апелативен съд) отхвърля иска на Полша и накратко, съображенията му, доколкото са релевантни в случая, са следните.
32. Hovrätten (Апелативен съд) отбелязва, че към спора между PL Holdings и Полша са приложими принципите, изведени от Съда в решението Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158). Това следва от факта, че арбитражният съд не може да се счита за юрисдикция на държава членка, а спорът би могъл да се отнася до тълкуването или прилагането на правото на Съюза.
33. Hovrätten (Апелативен съд) постановява, че решението Achmea обосновава извода за недействителност на член 9 от инвестиционния договор в отношенията между държавите членки. Според тази юрисдикция недействителността води и до недействителност на предложението на Полша към инвеститорите спорове, произтичащи от инвестиционния договор, да бъдат разрешавани от арбитражен съд.
34. Според Hovrätten (Апелативен съд) обаче недействителността не е пречка държава членка и инвеститор да сключат впоследствие арбитражно споразумение за същия спор. В такъв случай арбитражното споразумение би било основано на общата воля на страните и би било сключено съгласно същите принципи като производствата за търговски арбитраж.
35. Hovrätten (Апелативен съд) постановява, че арбитражните решения разглеждат въпроси, които могат да бъдат решени от арбитражен съд. Съдържанието на арбитражните решения също не противоречи на правния

ред. Следователно няма основание за тяхната отмяна съгласно член 33, първа алинея, точки 1 или 2 от SFL.

36. Накрая, Novrätten (Апелативен съд) приема, че възражението на Полша относно действителността на член 9 от инвестиционния договор е просрочено. Следователно направеното от Полша възражение за недействителност на арбитражното споразумение е преклудирано по силата на член 34, втора алинея от SFL. Следователно няма основание за отмяната на арбитражните решения съгласно член 34 от SFL. [ориг. 11]

Делото пред Högsta domstolen (Върховен съд)

37. Страните поддържат своите искания и възражения пред Högsta domstolen (Върховен съд) и развиват доводите в производството по обжалване по същество по същия начин като представените пред Апелативния съд.

Правна рамка

SFL

38. Съгласно член 1 от SFL споровете, които страните могат да уредят чрез спогодба, при наличието на съгласие могат да бъдат отнесени за решаване пред един или повече арбитражи.
39. Арбитражното производство се основава на арбитражно споразумение. Споразумението почива на правото на страните да се спогодят относно предмета на спора. Член 1 [от SFL] предвижда, че не подлежат на арбитраж споровете, при които е налице по-висш обществен интерес. В разпоредби от специалните закони може също да се предвиди, че спор по конкретен въпрос не може да бъде отнесен до арбитраж. [...]
40. Съгласно шведското право сключването на арбитражно споразумение не е подчинено на никакви изисквания относно формата. Въпросът дали е сключено действително арбитражно споразумение следва да се прецени с оглед на общите норми на облигационното право. Може да възникне действително арбитражно споразумение например в резултат на конклюдентните действия на страните или на бездействието на една от страните. [...]
41. По силата на член 34, първа алинея, точка 1 от SFL при обжалване на арбитражното решение от някоя от страните, то може да бъде отменено изцяло или частично, когато за него липсва действително арбитражно споразумение между страните.
42. Въпреки това съгласно член 34, втора алинея от SFL страната няма право да се позовава на обстоятелство, за което въз основа на нейното участие в [ориг. 12] производството, без да възрази, или въз основа на каквото и да е

друго поведение може да се счита, че тя не е повдигнала. При все това не може само въз основа на факта, че страните са посочили арбитри, да се счита, че страната е приела тяхната компетентност да се произнесат по поставения въпрос.

43. От подготвителните работи по член 34 от SFL е видно, че по принцип може да се предположи, че страна, която взема участие в производството, без преди това да е направила възражение за липса на компетентност на арбитражния съд, е приела неговата компетентност да разреши спора. Също така се счита, че след като не са оспорили действителността на арбитражно споразумение, страните могат да се окажат обвързани от арбитраж на договорно основание. [...]
44. Съгласно член 33, първа алинея, точка 1 от SFL арбитражното решение е недействително, когато в него е разгледан въпрос, който съгласно шведското право не подлежи на арбитраж. Съгласно член 33, първа алинея, точка 2 арбитражното решение е недействително и ако редът или условията за неговото постановяване са в явно несъответствие с шведския правен ред. Съдът е длъжен да разгледа служебно основанията за недействителност.

Разпоредбите на SCC от 2010 г.

45. Съгласно член 4 от SCC от 2010 г. арбитражното производство се счита за започнало от датата, на която SCC получи арбитражна искова молба. Съгласно член 5 от SCC от 2010 г. ответникът трябва да отговори на арбитражната искова молба в определения от секретариата на SCC срок. От отговора трябва по-специално да личи дали ответникът има някакви възражения срещу наличието, действителността или приложимостта на арбитражното споразумение. Все пак обстоятелството, че не са направени такива възражения, не преклудира възможността ответникът да направи тези възражения впоследствие по всяко време до и включително при подаване на писмената си защита.
46. След това в определения от арбитражния съд срок страните следва да представят подробно писмено изложение на съответно на исковата молба и на защитата. Ако не са посочени по-рано, в писмената защита следва да се включат всички възражения относно наличието, действителността или приложимостта на арбитражното споразумение. (вж. член 24 от SCC 2010) [ориг. 13]

Решението на Съда по дело Achmea

47. Решението на Съда по дело Achmea е постановено по преюдициално запитване, отправено от Bundesgerichtshof (Федерален върховен съд, Германия) в рамките на спор между Словакия и нидерландското дружество Achmea. Спорът произтича от инвестиционен договор, сключен между Словакия и Нидерландия.

48. Bundesgerichtshof (Федерален върховен съд) поставя на Съда няколко въпроса, за да установи дали разпоредба от договора, сключен между Словакия и Нидерландия, е в съответствие с членове 267 ДФЕС и 344 ДФЕС. Клаузата, която до голяма степен съответства на разглежданата в производството пред Högsta domstolen (Върховен съд) клауза посочва, че произтичащите от договора спорове между държава членка и инвеститор се отнасят за решаване до арбитражен съд.
49. В точка 60 от това решение Съдът приема, че членове 267 ДФЕС и 344 ДФЕС трябва да се тълкуват в смисъл, че не допускат разпоредба на сключено от държавите членки международно споразумение, съгласно която всеки инвеститор от една от тези държави членки може в случай на спор във връзка с инвестиции в другата държава членка да заведе дело срещу последната пред арбитражен съд, чиято компетентност тази държава членка се е задължила да приеме.
50. От мотивите на съдебното решение може да се направи изводът, че Съдът отчита редица основни принципи на правото на Съюза, сред които са автономията и особеностите на правото на Съюза, значението на еднаквото и последователно тълкуване на правото на Съюза; защитата на правата на частноправните субекти, включително правото на достъп до съд; взаимното доверие между държавите членки и принципа на лоялно сътрудничество. Съдът уточнява, че спазването на тези принципи в рамките на Съюза трябва да се осигури както от националните юрисдикции, така и от Съда.
51. Съдът приема, че арбитражът от типа на предвидения в член 8 от инвестиционния договор между Словакия и Нидерландия се различава от [ориг. 14] търговския арбитраж, който се основава на общата воля на страните (вж. решението Achmea, т. 55).
52. В тези мотиви се посочва също, че изискванията във връзка с ефективността на арбитражното производство са основателна причина за ограничаване на контрола на юрисдикциите на държавите членки над арбитражните решения, стига да може да се обсъдят основните разпоредби на правото на Съюза в рамките на отправено от националната юрисдикция преюдициално запитване до Съда (вж. решение Achmea, т. 54).

Необходимост от преюдициалното запитване

53. Въпросът, който възниква, е относно релевантността на принципите, изведени от Съда в решение Achmea, за изхода на делото пред Högsta domstolen (Върховен съд).
54. Установено е, че разпоредбата относно уреждането на спорове, съдържаща се в инвестиционния договор, разглеждан в производството пред Högsta domstolen (Върховен съд), е недействителна. Следователно е възможен изводът, че предложението за провеждане на арбитражно производство,

което може да се приеме, че държавата е направила на инвеститора чрез клаузата за уреждане на спорове, също е недействително, тъй като това предложение е тясно свързано с инвестиционния договор.

55. В производството пред *Högsta domstolen* (Върховен съд) се поддържа също, че положението в настоящия случай е различно, доколкото тук предложението се състои в завеждането на производството. След това държавата по своя воля би могла да приеме, изрично или мълчаливо, компетентността в съответствие с установените от Съда принципи, които се прилагат към търговския арбитраж.
56. *Högsta domstolen* (Върховен съд) счита, че не е ясно как трябва да се тълкува правото на Съюза по отношение на поставените въпроси. Ето защо Съдът следва да бъде сезиран с преюдициално запитване, за да се избегне рискът от неправилно тълкуване на правото на Съюза. [ориг. 15]

Преюдициално запитване

57. *Högsta domstolen* (Върховен съд) поставя на Съда следния преюдициален въпрос.

Следва ли от членове 267 ДФЕС и 344 ДФЕС съгласно тълкуването им в решение *Achmea*, че е недействително арбитражно споразумение, сключено между държава членка и инвеститор — когато инвестиционен договор съдържа арбитражна клауза, която е недействителна, тъй като договорот е сключен между две държави членки — поради факта че, след като инвеститорът завел арбитражното дело, държавата членка по своя воля се въздържа от възражения относно компетентността?